

RINNA KYRKOÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

*Rinna församling
Boxholms kommun
Linköpings stift
Östergötlands län
2006*

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

RINNA KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

*Rinna församling
Boxholms kommun
Linköpings stift
Östergötlands län*

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Rinna kyrkogård	4
Kyrkogårdens omgivning	4
Rinna kyrka	5
Kyrkogårdens historik	5
Översiktlig beskrivning av vegetation mm – Karta	8
Beskrivning av kyrkogården	8
Beskrivning av enskilda kvarter	14
Kvarter A	14
Kvarter B	16
Kvarter C	18
Kvarter D och E	20
Källor	22
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	23
Förklaring till exempellistan	23
Utvärderingskarta	24
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare

säger lagen: ”Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

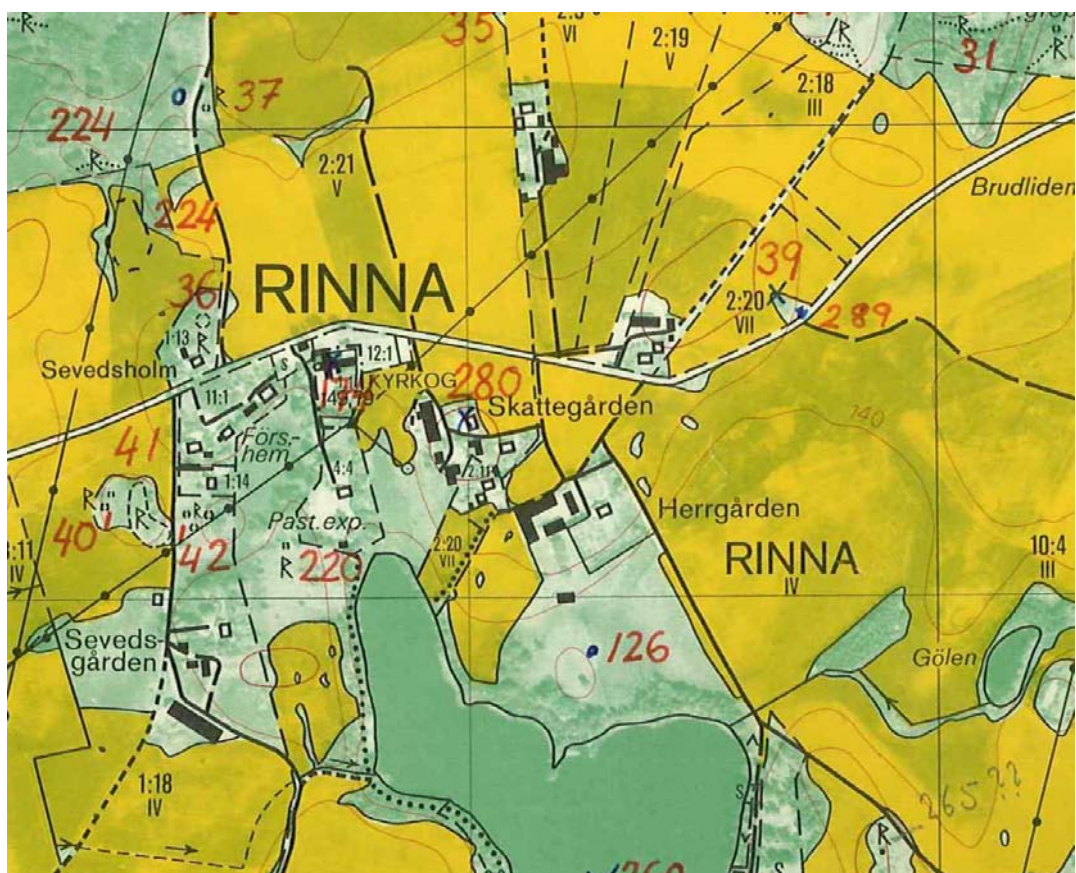
Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistorisk värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt länsmuseumerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit länsmuseumets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Anita Löfgren Ek, Östergötlands länsmuseum 2006. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands länsmuseum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 085 20 Rinna, 1983. Norra delen av den äldre kyrkogården samt den utvidgade delen mot öster har fastighetsbeteckningen 12:1.

RINNA KYRKOÅRD

Kyrkan med omgivande kyrkogård ligger i höjdläge i det kuperade odlingslandskapet. Kyrkogården har en avsmalnande rektangulär planform i nord/sydlig riktning. 1960-talets utvidgning ligger i öst/västlig riktning. Kyrkan ligger något åt norr på kyrkogården och dess långhus är orienterat i öst/väst.

Kyrkogårdens omgivning

Kyrkan är belägen mellan Rinnasjön och den öppna Rinnaslätten. Vid kyrkan har socknens administrativa centrum vuxit fram med bl a skola, sockenmagasin och prästgård. Skolan, som var i funktion till 1960-talet, utgörs av en tvåvåning panelklädd byggnad från 1850-talet med en stor omgivande trädgård. Mellan skolan och kyrkan är ett f d sockenmagasin från 1700-talet beläget. Det har i sin västra del byggts om till slöjdsal för den närbelägna skolan och den andra delen har fungerat som likbod. Söder om kyrkan, vid Rinnasjöns norra strand, uppfördes en ny prästgård 1927-28. Den utgörs av en rödfärgad byggnad i 1½våning med nationalromantiska inslag under brutet sadeltak. Den äldre prästgården låg något norr om den nuvarande.

Utsnitt ur häradsekonomska kartan 1868-77, Rinna. Utvidgningen av kyrkogården mot norr är inlagd på kartan. Tecknet för själva kyrkan är missvisande för kyrkans orientering.

Rinna kyrka

Rinna är en medeltida socken och den första kända kyrkan på platsen uppfördes av sten under äldre medeltid. Kyrkan revs i samband med att en ny kyrka uppfördes 1802-1803 av någon av byggmästarebröderna Casper och Johan Seurling efter ritningar av arkitekt Olof Tempelman på Överintendentsämbetet. Kyrkan har ett rektangulärt långhus med rakslutet korparti, halvrund sakristia i öster samt torn i väster. Den är uppförd av sten med slätputsade fasader avfärgade i en gulvit ton. Sadeltaket är täckt med svart förbehandlad plåt och tornets karnissformade huv med bandplåt. De stora symmetriskt placerade fönsteröppningarna är försedda med brunmålade bågar med ett dekorativt diagonalställt spröjsverk. Huvudingången är via tornet i väster, men en ingång finns även centralt på södra sidan. Interiören är mycket välbevarad och präglas av byggnadstidens ideal med ett ljust och luftigt kyrkorum.

Kyrkogårdens historik

Uppgifter om kyrkogårdens historik har i huvudsak hämtats från Östergötlands läns museums topografiska arkiv och bibliotek. Uppgifter om äldre lantmäterikartor är hämtade från Lantmäteriets webbsida.

Kyrkogården har sedan medeltiden vuxit fram runt den medeltida kyrkan. År 1681 uppfördes en klockstapel av tornbyggmästaren Mattias Schröder, Säby. En ny klockstapel byggdes 1786, men revs troligen i samband med att den nya kyrkan uppfördes 1802-1803. Den nya kyrkan skulle byggas med sin södra vägg på den gamla kyrkans norra grund och den norra väggen utmed kyrkogårdsmuren. Denna uppgift

visar på kyrkogårdens dåvarande utsträckning mot norr. En geometrisk ägoavmätningsskarta från 1638, karta till storskifte på inägor 1766 samt en karta över laga skiftet för Rinna 1837 visar alla på samma utbredning av kyrkogården. Inga ingångar i kyrkogårdens omgärdning är markerade. År 1864 planerades en utvidgning mot norr av kyrkogården och den utfördes senare. Trädgårdskonsulent Eric Lind, Linköping, inkom 1954 till kyrkorådet med ritningar till ny kyrkogård intill den gamla och 1961 invigdes den nya kyrkogården som var anlagd av trädgårdsanläggare C O Lindblad. Den nya delen byggdes i anslutning till den äldre kyrkogården. På den gamla kyrkogården hade man ca 175 köpta gravplatser och omkring samma antal linjegravar eller gravar som är kostnadsfria. Samtidigt som utvidgningen av kyrkogården byggdes ett bårhus (nedgrävt) vid trappan från kyrkan till den nya kyrkogården.

På ett flygfotografi från 1935 syns kyrkogårdens södra del tydligt. I kvarter B är det en del grusgravar med höga gravvårdar och kvarter C, längst i söder, består till största delen av en öppen gräsyta. Två grusgångar i väst/östlig riktning syns tydligt på bilden och de finns kvar idag. Ett foto taget 20 år senare, 1955, visar att kyrkogården har grusats upp ytterligare och att många gravar är omgärdade med häckar. Båda fotografierna visar hur dominerande trädkransen är.

Foto 1935, Foto i Östergötlands läns museums samlingar.

Foto 1955, Foto i Östergötlands länsmuseum's samlingar.

Foto ca 1970. Flera grusgravar omgärdade med häckar finns fortfarande kvar i södra delen av kvarter B. I förgrunden syns linjegravsområdet i kvarter C. Foto i Östergötlands länsmuseum's samlingar.

Vy från öster.

Kvarter A, östra delen från sydväst.

Kvarter B från sydöst.

Kvarter C, södra delen från nordväst.

Kvarter D och E från sydväst.

Omgårdning

Väster: norr om grinden en ca 0,6 (i norra deln)-1,2 m hög kallmurad stödmur av ca 0,4-1,5 m stor gråsten. De stora träden på murkrönet har tagits ner och nya har planterats.

Söder om grinden är karaktären något annorlunda med en ca 1,0 m hög kallmurad stödmur av ca 0,2-0,8 m stor gråsten. Träd är nedtagna även här.

Norr: ca 0,7 m hög kallmurad stödmur av ca 0,5-1,0 m stor gråsten. 1961 års utvidgade del har en ca 0,5 m hög kallmurad halvmur i ett skift av ca 0,5 m stor gråsten.

Öster: den gamla kyrkogårdsmuren finns kvar i norr och är en ca 1,0 m hög kallmurad stödmur av ca 0,4-1,0 m stor gråsten. Rakt öster om kyrkan döljs muren delvis bakom höga buskage. Delar av muren är en äldre mur och delar är omlagda. Ventilation finns i muren i anslutning till bisättningsrum och förråd. Den östra murens södra del består av en ca 0,7 m hög kallmurad stödmur av ca 0,2-0,4 m stor gråsten. Syrén växer på krönet. 1961 års utvidgning har i öster en ca 0,9 m hög kallmurad halvmur i ett skift av stående gråstensblock. Häckoxbär på krönet.

Söder: en ca 1,0 m hög kallmurad stödmur av ca 0,3-0,6 m stor gråsten. Sly växer utanför muren. 1961 års utvidgning har en upp till ca 1,7 m hög kallmurad stödmur av 0,4-1,2 m stor tätt lagd gråsten.

Västra kyrkogårdsmuren.

Södra kyrkogårdsmuren.

Ingångar

Väster: pargrind i järnsmide med rakt krön och smala spjälor. Kraftiga kvadratiska grindstolpar av stående kalkstensskivor. Profilerade krön med kors i kalksten. Trappa av kalksten upp mot kyrkans västportal. Platta ledstänger i järnsmide.

Norr: pargrind i järnsmide med rakt krön och smala spjälor. Kraftiga kvadratiska grindstolpar av stående kalkstensskivor. Profilerade krön med kors i kalksten.

Öster: norra grinden till 1961 års utvidgning är en pargrind i järnsmide med rakt krön och spjälor. I överdelen strålsol. Troligen tillverkad 1961. Kvadratiska grindstolpar av grovhuggen granit. Den södra grinden har samma utförande men är betydligt bredare. I öster finns också en trappa med granitsteg från gamla kyrkogården till 1961 års utvidgning. Enkel ledstång av svartmålat rundjärn.

Västra grinden.

Nordöstra grinden (utvidgade delen).

Vegetation

Väster: stubbar efter sex nertagna träd i trädkransen. Nya lindar är planterade. I södra delen finns en ca 1,7 m hög häck, klippt, av sibirisk ärtbuske. I norra delen ca 1,5 m hög klippt spirea.

Söder: stubbar efter två nertagna träd på den äldre kyrkogården. På den utvidgade delen står fyra björkar innanför muren.

Norr: sammanlagt sju lindar i trädkransen. På den äldre kyrkogården växer en ca 1,5 m hög klippt spirea i omgärdningen.

Öster: på den äldre kyrkogården står två äldre almar och två yngre lönnar i trädkransen i den sydöstra delen. På murkrönet finns en ca 1,5 m hög klippt syrénhäck. Trädkrans saknas i den norra delen men här växer en ca 1,5 m hög klippt oxbärshäck i omgärdningen. Tre lindar i trädkransen till 1961 års utvidgning.

Rygghäckar av bl a rosenspirea och idegran. Omgärdningshäckar i nordöst av tuja.

Gångsystem

Grusgångar med finkornigt krossgrus.

Gravvårdstyper

Flera vårdar är svårläsbara bl a p g a lavar och går därför ej att bedöma.

På kyrkogården finns flera gravvårdar av kalksten. De äldsta är två gravvårdar från 1697 respektive 1760 söder om kyrktornet samt två gravvårdar från 1703 respektive 1726 på kyrkogårdens sydvästra hörn. I övrigt är det ca tio kalkstensvårdar från 1800-talet. I övrigt är det inte så många speciella typer av gravvårdar representerade - det finns en sköldformad gravvård i svart granit. I kvarter A utgörs den östra delen, med undantag av en rad invid muren, av grusgravar omgärdade av klippta tujahäckar. Det finns även ett antal grusgravar med stenram. I kvarter B och C är det sammanlagt sju gravar som är omgärdade med stenram. Södra delen av kvarter C är delvis ett linjegravsområde med små gravvårdar. Rent allmänt är något högre gravvårdar blandade med sentida låga och breda vårdar.

Kalkstensvård med årtalet 1726.

Gravvård från första delen av 1800-talet.

Minneslund

I kyrkogårdens sydvästra hörn ligger minneslund. Den avgränsas mot söder av en tujahäck. Rest ”minnessten” på en liten kulle med plantering och mindre vattendamm. Bänk.

Minneslunden från norr.

Bisättningsrummet från sydöst.

Byggnader

Bisättningsrum med förråd, och även ingång till pannrum, nergrävt i marken öster om kyrkan med ingång från den nya kyrkogården. Vägg av gråsten med markerade fogar. En dubbeldörr och en enkeldörr med panel i fiskbensmönster, målad ljus brun. Över dubbeldörren finns ett enkelt smideskors. Över bisättningsrummet är ett skyddsräcke i svartmålat rundjärn.

Väster om kyrkogården, mellan skolan och kyrkan, är ett f d sockenmagasin från 1700-talet beläget. Det har i sin västra del byggts om till slöjdsal för den närbelägna skolan och den andra delen har fungerat som likbod.

Övrigt

Kompostanläggning utanför östra muren. Belysning med svartmålade stolpar, runda kupor med vitt glas. Vid västra ingången lyktor på kvadratiska trästolpar med gultonat råglas. Enkla brunmålade träbänkar.

Kulturhistorisk bedömning

Rinna kyrka och kyrkogård med murar, grindar och trädkrans är en samlad miljö med mycket höga kulturhistoriska värden. Även det f d sockenmagasinet väster om kyrkogården har haft en funktion som rör kyrkogården, då delar av byggnaden under en period har fungerat som likbod.

Murarnas olika karaktär berättar om kyrkogårdens olika utbyggnadsetapper; utvidgningen mot norr under 1800-talets andra hälft och den nya delen från 1961. Även grindarna har olika formspråk, som skiljer sig åt mellan den äldre och yngre kyrkogården. Trädkransen visar på det parkideal som blev vanligt på våra kyrkogårdar från slutet av 1700-talet, på landsortskyrkogårdarna åtminstone under andra halvan av 1800-talet.

Grusgångarna är viktiga för kyrkogårdens struktur och indelning i kvarter. De flesta gångarna finns med på fotografiet ovan från 1935. Grusgångarna betonar också att det finns en rad med gravar invid kyrkogårdsmuren på alla sidor utom i söder. Det har varit vanligt på länets kyrkogårdar att en rad med familjegravar ligger invid muren. När det gäller strukturen i övrigt finns idag ett tydligt område med s k linjegravar eller allmänna linjen i kvarter C. Systemet med linjegravar växer fram under slutet av 1700-talet. Det innebar att begravningarna skedde på linje vartefter dödsfallen skedde. Äkta makar eller andra familjemedlemmar begravdes inte bredvid varandra. Från början innebar systemet

troligen inte någon direkt ”statuskillnad”, men under 1800-talet övergick det till att bli en gravläggning för dem som inte kunde eller ville betala för en gravplats. Det är av vikt att bevara linjegravvårdar så man kan följa ordningen på gravläggningarna.

Fotografierna ovan, framför allt fotografiet från 1955, visar att en stor del av kyrkogården var grusad och gravarna omgärdade med häckar och möjligen stenramar. Helt eller till största delen grusade kyrkogårdar har tidigare varit mycket vanligt förekommande i länet. Troligen är det ett bruk som växer fram under andra delen av 1800-talet. Även omgärdning med häckar har tidigare varit mycket vanligt och i Rinna är östra delen av kvarter A en sammanhållen del med grusgravar omgärdade i huvudsak av tujahäckar men även enstaka stenramar. Omgärdning med stenram verkar generellt ha varit vanligast från 1920-talet och fram till och med 1960-talet. Omgärdade grusgravar har till stora delar tagits bort från länets kyrkogårdar och har därför allmänt ett högt eller mycket högt kulturhistoriskt värde.

Enskilda gravvårdar har ett högt eller mycket högt kulturhistoriskt värde. Det gäller bl a de ålderdomliga gravvårdarna från 1600- och 1700-talen och kalkstensvårdarna från 1800-talet. Titlar på gravvårdar berättar om en trakts näringsliv och sociala struktur. I Rinna är det mycket stor övervikt för titeln ”hemmansägare”, vilket understyrker socknens jordbrukskaraktär. En ålderdomlig och ovanlig benämning är ”rusthållarehustrun” på en gravvård med årtal 1864.

När det gäller kyrkogårdens utvidgning, kvarter D och E, är det ett kulturhistoriskt intresse att bevara gravvårdar som kan illustrera kvarterets ålder.

BESKRIVNING AV ENSKILDA KVARTER

Kvarter A Gravplats nr A 1-204

Kvarter A omfattar gravplats nr A 1-204 och ligger på kyrkogårdens norra del med kyrkplanen utanför kyrkogården i väster, landsvägen i norr, kvarter D på 1961 års utvidgning i öster och kyrkan i söder.

Kvarter A, östra delen från sydväst.

Kvarter A, västra delen från sydöst.

Allmän karaktär

Kvarteret är uppdelat i två delar; östra delen med grusgravar med häckomgärdningar och den västra med gräsyta och rygghäckar. Genom en del högre vårdar har kvarteret kvar en äldre karaktär. En rad gravar ligger invid muren.

Omgärdning

Kyrkogårdsmur med häck i väster, norr och öster.

Ingångar

Västra och norra grinden.

Vegetation

Klippt spirea-och oxbärshäck på kyrkogårdsmuren. I västra delen finns tre rygghäckar i nord/sydlig riktning, från väster: ca 1,2 m hög ölandstok, nyplanterad idegran och ca 1,2 m hög rosenhäck. I östra delen omgärdningshäckar av ca 0,6 m hög klippt tuja. Häckarna är öppna på framsidan utom mot gången i väster.

Gångsystem

Mittgång från norra grinden till kyrkan. Östra delen omges helt av grusgång. Delvis övervuxen gång av kalkstensplattor.

Gravårdstyper

En del sentida låga och breda vårdar, framför allt i östra delen, i övrigt högre vårdar eller låga i svart granit eller kalksten. Östra delen har mönsterkrattade grusgravar omgärdade av klippta tujahäckar. Det finns några ålderdomliga gravvårdar i röd kalksten, varav två har årtal 1874. De är de äldsta gravvårdarna på denna del av kyrkogården. Tre stenramsgravar, en med grus och två med gräs, en delvis övervuxen stenramsgrav.

Gravvård med årtalen 1919 och 1921.

Gravvård med årtalet 1874.

Byggnader

—

Övrigt

—

Kulturhistorisk bedömning

Fotografierna ovan, framför allt fotografiet från 1955, visar att en stor del av kyrkogården var grusad och gravarna omgärdade med häckar och möjligen stenramar. Helt eller till största delen grusade kyrkogårdar har tidigare varit mycket vanligt förekommande i länet. Troligen är det ett bruk som växer fram under andra delen av 1800-talet. Även omgärdning med häckar har tidigare varit mycket vanligt och i Rinna är östra delen av kvarter A en sammanhållen del med grusgravar omgärdade i huvudsak av tujahäckar men även enstaka stenramar. Omgärdning med stenram verkar generellt ha varit vanligast från 1920-talet och fram till och med 1960-talet. Omgärdade grusgravar har till stora delar tagits bort från länets kyrkogårdar och har därför allmänt ett högt eller mycket högt kulturhistoriskt värde.

Det finns en rad med gravar invid kyrkogårdsmuren. Det har varit vanligt på länets kyrkogårdar att en rad med familjegravar ligger invid muren och grusgångarna i kvarteret betonar denna rad.

Enskilda gravvårdar har ett högt eller mycket högt kulturhistoriskt värde. Det gäller bl a kalkstensvårdarna från 1800-talet. Titlar på gravvårdar berättar om en trakts näringsliv och sociala struktur.

Kvarter B Gravplats nr B 1-148

Kvarteret omfattar gravplats nr B 1-148 och ligger söder om kyrkan med kvarter C i väster, söder och öster.

Kvarter B från nordväst.

Allmän karaktär

Kvarteret har en öppen karaktär med äldre gravar i norra delen där gravraderna går i nord/sydlig riktning. Flera yngre vårdar i södra delen, där raderna går i väst/östlig riktning.

Omgärdning

–

Ingångar

–

Vegetation

I södra delen finns två nyplanterade rygghäckar av idegran i väst/östlig riktning. I norra delen är det tre ”rygghäckar” av rosor i nord/sydlig riktning samt en rad tagetes.

Gångsystem

Kvarteret omges av en grusgång på alla sidor. Två ytterligare gångar i väst/östlig riktning delar kvarteret i tre delar. En gång i öster med kalkstensplattor.

Gravvårdstyper

I norra delen står fem kalkstensvårdar från 1831-1873 samt en korsvård. Tre av kalkstensvårdarna hör till en stor familjegrav, grusad med stenram för Särstad. Det finns en stenramsgrav med gräs. I kvarterets södra del står en kalkstensvård från 1899. Det är relativt många vårdar från 1930-talet och låga, breda sentida vårdar.

Familjegrav med äldsta årtalet 1831.

Gravvård med årtalen 1933 och 1945.

Byggnader

–

Övrigt

–

Kulturhistorisk bedömning

Äldre fotografier visar att kvarter B till största delen bestod av omgärdade grusgravar. Idag finns det två omgärdningar med stenram kvar varav en är grustäckt och en täckt med gräs. Helt eller till största delen grusade kyrkogårdar har tidigare varit mycket vanligt förekommande i länet. Omgärdning med stenram verkar generellt ha varit

vanligast från 1920-talet och fram till och med 1960-talet. Omgärdade grusgravar har till stora delar tagits bort från länets kyrkogårdar och har därför allmänt ett högt eller mycket högt kulturhistoriskt värde.

Enskilda gravvårdar har ett högt eller mycket högt kulturhistoriskt värde. Det gäller bl a gravvårdarna från 1800-talet av kalksten. Titlar på gravvårdar berättar om en trakts näringsliv och sociala struktur. Här finns även några ålderdomliga titlar såsom frälseägaren, rusthållarehustrun, kyrkoföreståndarehustrun och skattemannen.

Kvarter C Gravplats nr 1-185

Kvarter C omfattar gravplats nr C 1-185 och ligger på kyrkogårdens södra del. Kvarteret utgörs av en rad med gravar invid västra och östra kyrkogårdsmuren samt kyrkogårdens sydligaste del. Utanför kyrkogården i väster ligger den f d skolan, nu församlingshem, i öster finns det hagmark, i söder en trädgård och i norr ligger kvarter B.

Allmän karaktär

Kvarterets södra del har delvis linjegravskaraktär. Det finns en del äldre vårdar framför allt vid västra muren där några gravar är äldre familjegravar.

Kvarter C, västra delen från norr.

Kvarter C, södra delen från nordväst.

Omgärdning

Kyrkogårdsmur med häck i väster och öster, enbart mur i söder.

Ingångar

Västra grinden.

Vegetation

Träd i trädkrans i öster och väster. Syrénhäck och sibirisk ärtbuske på mur i öster respektive väster. Rygghäckar i söder i nord/sydlig riktning, från väster: nyplanterad idegran, ca 1,0 m hög ölandstok, rosenspirea och ca 1,0 m hög rosenhäck.

Gångsystem

Grusgång i väster och öster med en rad gravar vid muren. Grusgång i väst/östlig riktning norr om södra delen. Delvis övervuxen gång av kalkstensplattor.

Gravårdstyper

Linjegravar från 1928 i väster till 1950 i sydöst. Linjeföljden är inte helt klar och två stenar i öster är enligt uppgift flyttade. En stenramsgrav med grus i öster och tre i väster. I väster finns även en grästäckt stenramsgrav. Märken tyder på tidigare järnstaket eller dylikt. Till graven hör en kalkstensvård från 1888. I sydvästra hörnet är två kalkstensvårdar från tidigt 1700-tal uppställda.

Linjegravar 1941-1945.

Gravanläggning troligen från 1920-talet.

Byggnader

–

Övrigt

–

Kulturhistorisk bedömning

Kvarterets tydliga struktur har ett högt kulturhistoriskt värde. Familjegravarna ligger i en rad invid kyrkogårdsmuren i väster och öster. Den södra delen upptas delvis av ett område med linjegravar. Systemet med linjegravar växer fram under slutet av 1700-talet. Det innebär att begravingarna skedde på linje vartefter dödsfallen skedde. Äkta makar eller andra familjemedlemmar begravdes inte bredvid varandra. Från början innebär systemet troligen inte någon direkt ”statuskillnad”, men under 1800-talet övergick det till att bli en gravläggning för dem som inte kunde eller ville betala för en gravplats. Det är av vikt att bevara linjegravvårdar så man kan följa ordningen på gravläggningarna.

En stor del av kyrkogården var tidigare grusad och gravarna omgärdade med häckar och möjligen stenramar. I kvarter C finns fem gravar omgärdade med stenramar kvar, fyra av dem är täckta med grus och en med gräs. Helt eller till största delen grusade kyrkogårdar har tidigare varit mycket vanligt förekommande i länet. Troligen är det ett bruk som växer fram under andra delen av 1800-talet. Omgärdning med stenram verkar generellt ha varit vanligast från 1920-talet och fram till och med 1960-talet. Omgärdade grusgravar har till stora delar tagits bort från länets kyrkogårdar och har därför allmänt ett högt eller mycket högt kulturhistoriskt värde.

Enskilda gravvårdar har ett högt eller mycket högt kulturhistoriskt värde. Det gäller bl a de två kalkstenstenvårdarna från tidigt 1700-tal som står placerade i kvarterets sydvästra hörn. I detta sammanhang kan även de två kalkstensvårdarna från 1600-talet respektive 1700-talet som finns invid kyrkan nämnas. De saknar egentligt kvarterstillhörighet. I

kvarteret finns även en speciell form av gravvård representerad, en sköldformad vård. Titlar på gravvårdar berättar om en trakts näringsliv och sociala struktur.

Kvarter D och E Gravnummer D 1-69 och E 1-209

Kvarteret omfattar gravplats nr D 1-69 och E 1-209 och utgör den utvidgade delen från 1961 med kvarter D i norr och kvarter E i söder. I väster finns den högre belägna äldre kyrkogården, utanför kyrkogården i norr går landsvägen, i öster öppen mark och i söder hagmark.

Allmän karaktär

Kvarteren har en öppen karaktär med tre enkla gravrader i kvarter D i väst/östlig riktning. I kvarter E går gravraderna i nord/sydlig riktning och endast västra delen är tagen i anspråk.

Kvarter D från sydväst.

Kvarter E från sydöst.

Omgärdning

Kyrkogårdsmur i samtliga väderstreck med buskage av oxbär vid östra muren.

Ingångar

Grindar i nordöst och sydöst samt trappa och gång i väster från gamla kyrkogården.

Vegetation

Lindar och björkar i trädkransen. I kvarter E två rygghäckar varav den västra är en rosenspirea och i öster en ca 1,0 m hög klippt häckoxbär. I väster vid bisättningsrummet finns höga buskage och i söder finns en plantering med tall och rosor.

Gångsystem

En grusgång går runt kvarter E och ansluter till de båda grindarna. En rad gravar i kvarter E ligger vid östra muren.

Gravvårdstyper

Sentida låga och breda vårdar i grå eller röd granit. Gravrader i kvarter D i väst/östlig riktning och i kvarter E i norr/söder.

Gravvård som är representativ för kvarteren D och E.

Byggnader

Bisättningsrum med förråd, och även ingång till pannrum, nergrävt i marken öster om kyrkan med ingång från den utvidgade delen. Vägg av gråsten med markerade fogar. En dubbeldörr och en enkeldörr med panel i fiskbensmönster, målad ljus brun. Över dubbeldörren finns ett enkelt smideskors. Över bisättningsrummet är ett skyddsräcke i svartmålat rundjärn.

Övrigt

I väster en sexkantig brunn murad av röd granit, omgiven av planteringar.

Kulturhistorisk bedömning

Ur kulturhistorisk synpunkt är det viktigt att bevara gravvårdar som kan illustrera kvarterens ålder.

Källor:

Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län, inventering del 1-3, Grenberger Byggnadsrestaureringskontor 2004.
Hansson, Hans-Erik m fl. Vård av gravstenar. Riksantikvarieämbetet. 2002.
Kulturhistorisk inventering av kyrkor och kyrkomiljöer utförd av Östergötlands länsmuseum 2003-
Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.
Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering. Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.
Rinna kyrka 200 år 1803-2003. Utgiven av Rinna kyrkoråd 2003.
Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.
Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.
Östergötlands länsmuseums topografiska arkiv.

Muntliga uppgifter: Håkan Johansson.

www.lantmateriet.se. Lantmäterikartor från 1638, 1766 och 1837. Häradskarta från 1868-77.

www.ostergotlandslansmuseum.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen ”onumr. S om 042”. Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer.

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen ”granit” används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

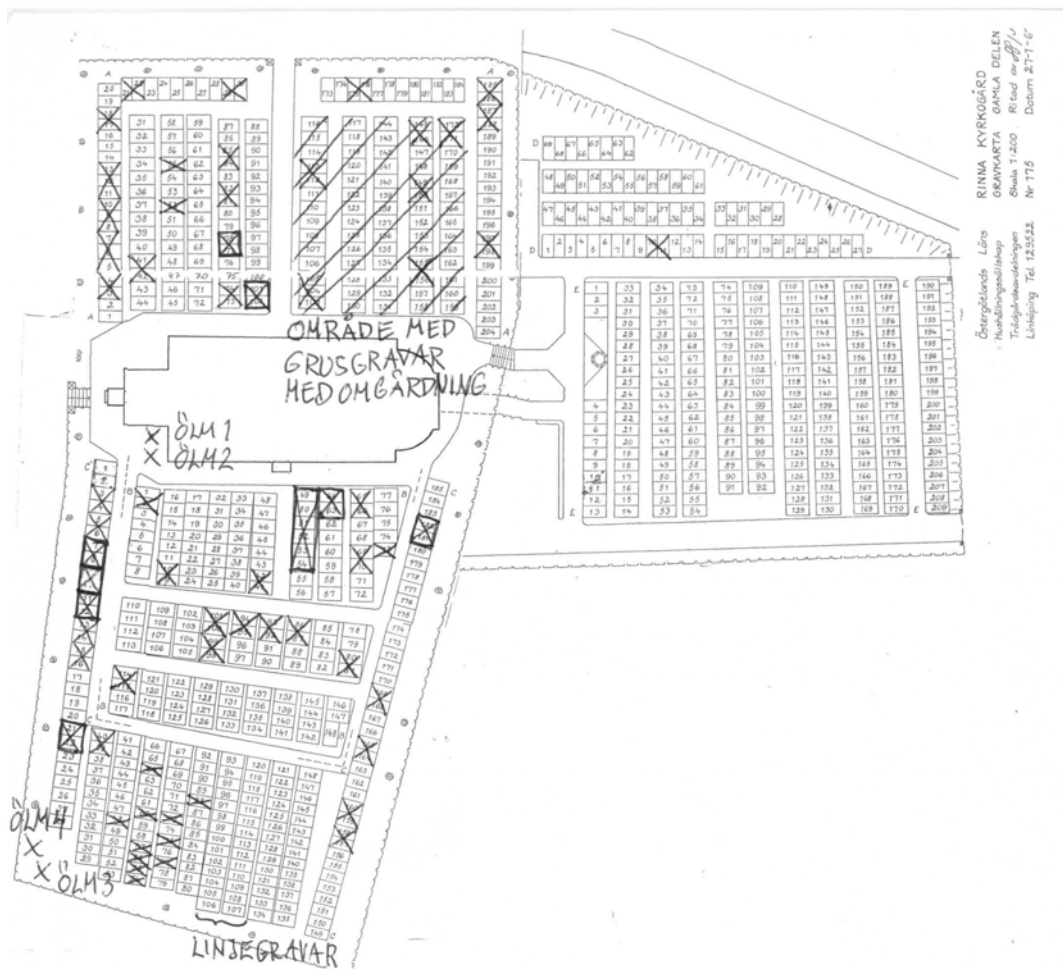
Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

RINNA KYRKOGRÅRD
 ÖKAMMARTÄ OMRÅDE
 Skala 1:200
 Nr 1715
 Datum 2-7-67

Geografiska Lina
 Hantverksallé 10
 Träsköping
 Linjeing. Tel. 12:52:22

Rinna kyrkogård. Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse X
 Grav med omgärdning är markerad med en fyrkant. I det streckade området norr om kyrkan har inte varje enskild omgärdning markerats.

Norr är uppåt på bilden.